

Милица А. Кандић*

Универзитет у Крагујевцу
Филолошко-уметнички факултет
Центар за научноистраживачки рад

СЛИКА ДРУГОГ У РОМАНУ ТАИ ГОРАНА ГОЦИЋА²

У овом раду бавимо се концепцијама Другог у роману *Таи* Горана Гоцића. Ова концепција обухвата разматрања поводом Оријента као Другог у односу на Европу, затим матријархат и матрифокално друштвено уређење насупрот патријархату и патријархалном моделу уређења, аниму као Друго унутар мушкарца у односу на жену и мушкарца који није спознао своју аниму. Проговор о Другости подразумева и разматрања поводом имагологије и представа које она конституише, а које су у роману и те како присутне и обзнањујуће за западноевропско поимање света и живота. Посредством имагологије увидећемо колико културни обрасци предодређују живот појединца на Западу, одређују представе које ће појединац имати о неком појму, у самом роману је то случај са сликом Истока и Оријента. Циљ рада јесте да укаже на другости, да их објасни и разоткрије, да укаже на једну нову перспективу приликом разумевања и перципирања Истока, али и да покаже да роман све предрасуде Запада дестабилизује и приказује Исток изван стереотипа и догматике културних образаца.

Кључне речи: Оријент, Исток, Запад, анима, Г. Гоцић, Таи, роман, имагологија, матријархат, патријархат, другост

1. Уводне напомене

Манифестација Другог у основи обухвата две концепције које ћемо у раду представити и образлагати. Прва концепција обухвата Другог као отуђеног човека Запада који трага за сопством, за својим идентитетом, тако што одлази на Исток и упознаје се са другачијим поимањима живота и свега око себе. Проговор о Другости подразумева и разматрање појма имагологије чији је главни фокус на националним стереотипима и умногome зависи од дискурзивног карактера културе и њених уверења (АНМЕТАГИЋ 2018: 16). Друга концепција обухвата чињеницу да приповедач на том путовању открива аниму унутар себе, буди се женски принцип, након чега бива под окриљем Велике Мајке заштитнице као оне која обједињује све, бесконачна је, може да пригрли, прихвати и заштити све и свакога ко се под њен скут сакрије и потражи заштиту. На овом месту настојаћемо да размотримо приповедачеву тежњу

* milica.kandic@filum.kg.ac.rs

² Истраживање спроведено у раду финансирано је Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије (Уговор о реализацији и финансирању научноистраживачког рада НИО у 2022. години број 451-03-68/2022-14/ 200198).

ка повратку у Србију као повратку мајчинском принципу и као покушај да се врати у пренатално стање или да буде заштићен и изолован од свих животних бура које су га на том путовању задесиле. Такође ћемо самеравати кретање приповедача на релацији Исток–Запад, зато што сматрамо да је од изузетне важности за изучавање разлика двају цивилизација које се непрестано укрштају, размимоилазе и на моменте стапају у глави приповедача романа. Тако путовање Тајландом није само то – постаје усложњено путовање које укључује и потрагу за самим собом као и губитак пређашњих илузија о себи. Приповедач се налази на размеђи Истока и Запада што му умногоме помаже да запази своје илузије са Запада, али и да помоћу источњачких визија увиди и сагледа другачије истине и прошири своје видике. У Гоцићевом роману заступљене су различите имаголошке представе, али су најдоминантније оне које се тичу Истока и Запада, као и односа мушко – женско јер су установљене на различитим просторима и у различитим временима. Важно је изложити и запажање да се имагологија фокусира на репрезентације Истока на Западу, а исту терминологију и интерпретативну стратегију примењује на књижевност да би објаснила слику национално другог (АНМЕТАГИЋ 2018: 18).

2. Матријархат и западна култура

Пратећи приповедача од почетка до краја путовања, запажамо његово корачање ка женском принципу и то на најразличитијим местима, почевши од разматрања ствари срца и човека као интуитивног бића. Такво путовање започиње готово од самог почетка Гоцићевог романа о чему говори и референца на коју нас сам писац упућује, а то је студија *Здраво друштво* Ериха Фрома. Ова студија разматра, између осталог, однос оца и сина као и однос мајке и сина. Сама природа односа веома је различита, зато што је патријархални однос потчињавајући однос, док је однос са мајком настављање природних веза, повезаности са природом и неусловљена љубав, док везе са оцем представљају апстракцију, савест, дужност, закон и хијерархију (FROM 2019: 41).

„Моји ближњи, изашавши из мог емотивног видокруга, постали су за мене не приметни, као што сам ја био невидљив за њих. Да бих васкрсао принца који сам некад био, био ми је потребан збиља чврст загрљај, велики пољубац. Ту није било места за штедњу и ускогрудост” (Гоцић 2014: 112).

Приклањање мајчинском принципу у роману представља покушај да се тај принцип поново освоји и задобије. Приповедач је заморен путовањем пожелео да се заклони под скуте Велике Мајке, правећи се беспомоћним, јер је вођен идејом да уколико се беспомоћним начини мајка ће бити ту да се о њему брине, она се мора појавити (FROM 2019: 42). Такође, желео је да се заштити од празнине и хладноће, желео је да буде човек који је уклопљен у заједницу где неће бити невидљив. Мајка симболизује и прапочетак, кључни део који учествује у космогонији, најчешће удружен са елементом воде, док удружена са принципом земље симболизује плодност, али и смрт (као повратак елементу из којег је рођен). Симбол мајке и мајчинства за Гоцићев роман представља својеврстан повратак на почетак, при чему би се на том почетку јунак сусрео са самим собом, уцеловио и као такав наставио да живи.

Култ Мајке Земље и Велике Мајке присутан је у многим цивилизацијама широм света, посебно у периодима када је на снази био матријархат, пре него што је насилно смењен патријархатом као доминантнијим, владајућим мушким принципом и друштвеним уређењем које је данас на снази. Западна европска култура јесте патријархалног друштвеног уређења, смењен је матрифокални модел уређења, док је други модел желео да се наметне остатку Европе и света као доминантни (ARSENIJEVIĆ MITRIĆ 2016: 97). Матрифокална друштва имала су заступљене по све другачије концепције уређења. Међутим, постоје и примери који сведоче о томе да је култ Велике Мајке и даље жив и да је опстао упркос превладавању патријархата и огледа се у облику „религијског наслеђа” које подразумева храмове, свештенства, имовину, хијерархију моћи (LIVERSEJDŽ 2010: 137). У религијском, друштвеном, али и митолошком смислу најављена је смена матријархата. Тако су митом о Пандори и њеној кутији сугерисана зла и патње које се тичу читавог култа Велике Мајке, док је посредством античких драма указано да убиство Мајке више није злочин, те је на овај начин означена промена пређашњих вредности и моралних норми и превредновање ступањем патријархата на снагу (LIVERSEJDŽ 2010: 111). На почетку је култ жене био везан за плодност и земљорадњу, али је након тога мушкарац преузео обрађивање земље и лов, а самим тим одигравају се и друге бројне измене попут оних у којима је сада жена морала да напусти женску радну заједницу и пређе у заједницу где живи њен муж. Овај период сматра се прелазним – земљорадња и припитомљавање животиња са собом доносе и промене улога унутар заједнице. Женски принцип је одувек био супротстављен мушком: лева и десна страна, дан и ноћ, Месец и Сунце, а исто тако је матријархат супротстављен патријархату по многим аспектима, али на основи те супротстављености почива идеја о чулно-полном својству (ВАНОВЕН 1990: 17). Такође почива и на једнакости као основи гинекократског народа као принцип јединства, заједништва и слободе, што се са појавом матернитета губи. Мајчина утроба истакнута је као најтешња веза која је остварена, истинска и исконска веза, те је мајка повезана са култом плодности и земљом, сматрано је за дужност да се мајка штити, помаже и освети чак и ако се отаџбини на тај начин наноси штета (ВАНОВЕН 1990: 17). Негујући модел сарадње, једнакости, солидарности, љубави и мира, човек се у таквом устројству није осећао одбаченим, отуђеним од себе, других или чак природе (ARSENIJEVIĆ MITRIĆ 2016: 97).

„Значи треба наћи и саосећаја, такорећи емпатије, за свако поднебље у којем се нађете, браћо фаранзи, поготово у тачкама његове непромишљености и апсурда, уместо да уводите у њега минорне револуције и западни прогрес. Да пустите да тај матријархални свет промени вас, уместо да стално покушавате да ви мењате њега” (GOCIĆ 2014: 48).

Јунак треба да прихвати постојање матријархата на Тајланду, самим тим и моделе које он са собом подразумева. Принцип гинекократије подразумева и буђење телесности човека и принцип рађања за Земљу (Велику Мајку), док патернитет представља окренутост духовном принципу, загледаност у космичко и запитаност над космогонијом. Самим тим, треба усвојити да се културни обрасци Тајланда не могу изменити, те да се европски порив за освајањем и култивисањем нипошто не

могу спроводити и да се јунак треба утопити у заједницу и културу која би га прихватила и залечила својим другачијим погледом на живот и свет.

Приповедач је маргинализована личност која тежи да себе успостави у свету. Гоцић је у роману дао простор оваквој личности да проговори и да разоткрије тајландску заједницу која је такође смештена на маргину друштва. Оваква постмодернистичка разматрања маргина и граница јесте заправо удаљавање од центра, те и одмицање од порекла, јединства и монументалности који су тежили универзалности (НАЏИОН 1996: 107).

„Странци заувек остају обележени, страни – упркос напорима, никад уистину не могу да се сасвим одомаће на њима привлачним теренима [...] Ништа ме није могло искупити, ништа испунити моју празнину, ништа утопити у руљу од које сам пола времена бежао главом без обзира, а другу половину се из све снаге упињао да се у ту руљу поново вратим, поново умешам” (ГОЦИЋ 2014: 114).

Говорећи о странцу, јунак нас подсећа да је и он маргинална личност, али и поставља питање о припадности и могућности уклапања у било коју заједницу. Само кретање приповедача и измештање на Исток јесте својеврсно измештање себе из свеобухватног и самодовољног Центра и културе Запада на простор маргине, у друштво без центра и потребе за центрирањем. Исток води нешто другачију филозофију која не захтева тоталитарност и централизацију, већ прихватање унутар заједнице са свим својим разликама и опречностима. Децентрирање себе представља се као другост, а интересовањем за маргину и границу приповедач се сагледава као други и измешта се са позиције центрираног и уређеног. За центром се истовремено и жуди, али се и пориче да би се вредновало локално и периферно (НАЏИОН 1996: 111). Гоцић у свом роману врши овакво померање – од Запада као централизујућег одлази на Исток, ка маргине, како би просторним измештањем могао и своју личност да измести, што би му даље помогло да са те позиције сагледа себе.

„Мене је до ризика одвела некаква неодређена жеља да на том путовању проверим своју ту виталност, своју животну енергију, своју способност да се радујем, да проверим да ли сам близу смрти и, ако јесам, колико близу” (ГОЦИЋ 2014: 63).

Изместити себе из првобитног простора живљења представља отискивање у егзилантски живот, а по речима Д. Угрешић (2000: 113) бити у егзилу значи променљивост, динамичност, стално преиспитивање, вредновање и превредновање. Гоцићев роман представља другачију перспективу Истока, али разоткрива и заблуде које Запад има у вези са поимањем Истока и Оријента. Међутим, западна култура је та која помоћу полности и расе жели насилно да успостави субјекта, чему се он заправо противи. Али, упркос томе, разлике су те којих су и наратор и народ са Тајланда и те како свесни. Из тога проистиче и свест о постојању центра који успоставља западна култура упркос томе што је живот на Истоку другачији, не може превазићи свест о империјализму (живот на Истоку је децентриран, центри могу бити све што је у вредносном смислу предодређујуће за источњачку културу). Наратор најпре жели да своје место пронађе у свету, трага за сопственим идентитетом који је пољубан, поново преиспитује себе и своје постојање у њему. Међутим, он схвата

да свој идентитет може успоставити само у односу на друго биће. То биће олично је у тајанственој жени са Тајланда која му открива каква су поимања Истока, отвара му један сасвим нови свет као други простор, потпуно другачији од тога како га западна култура доживљава. Својом тајанственошћу, опојношћу, загонетношћу, меланхоличношћу, ова жена јесте један од репрезентата источњачке филозофије мира и склада која одржава везу са искомским и архетипским. Човек треба задржати првобитну везу са архетиповима јер у том свету постоји природа и веза са природом, те би тако, одржавши везу са архетиповима задржао и везу са искомским, са коренима, са првобитном сликом живота (JUNG 2003: 103). Међутим, култура је та која човека одваја од природе и онемогућава му да одржи контакт с природом, поставља табуе који се тичу матријархата а односе се превасходно на емоционалност и телесност. Откриће аниме у себи значило би повратак том табуизираним и потиснутом делу себе – повратак слици свеукупног живота, заједништву са самим собом. На путовању ка спознаји себе самог, приповедач почиње да посматра очима женског, самим тим и да се препушта емоционалном, емпиријском, чулном и интуитивном свету и на овом месту запажамо да се приповедачева перцепција битно изменила.

Главни јунак романа *Tau* наликује болеснику западног света који долази на Исток, зацељује своје ране и уцеловљује своју личност откривањем аниме чиме је његова личност ојачала, а он је као индивидуа почео да успоставља везе са својим коренима и заједницом. Доживевши преображај, његова личност је у успону, узраста ка већим висинама од оних са почетка, што заправо и нису висине, већ представљају потлаченост, пониженост и незадовољство појединца унутар културе. Издицањем у виду духовног раста, приповедач доживљава промене – тај раст се одиграва и на спољашњем и на унутрашњем плану јунака. На овом месту увидећемо како јунак предвођен својом другошћу – анимом коју у себи открива бива подстакнут покретачком енергијом, а затим, како наводи Нојман (2015: 51), анима даље изазива преображај и промену личности, што се и са Гоцићевим наратором догађа. Разматрање у самом роману поводом матријархата није нимало случајно, наиме, имагинарни пријатељ са којим наратор води преписку треба да упозна читаоце и уведе их у културу и обичаје Тајланда, а самим тим и у матрифокално друштво, говорећи о утисцима из сопственог искуства. Матријархална свест подразумева будност аниме, типична је за жене, док у патријархалној свести која је на Западу најразвијенија и најзаступљенија то није случај. Такође подразумева и стваралачки принцип, принцип рађања као принцип Мајке Земље, док западна култура другачије доживљава тај принцип, подређујући га мушком као доминантном, подређујућем креатору заслужном за стварање живота.

Јунак открива другост унутар полности, перципира аниму и омогућава јој да унутар њега проговори на различите начине, почевши од промене перспективе која се тиче погледа, а укључује и осећајни део себе приликом перцепције стварности око себе, при чему битну улогу има и институција и унутар говора мушког смешта се и говор женског. На овај начин говор мушког доводи се у питање јер се више не може сагледавати као канонски и доминантан у источњачкој култури због тога што се сам простор превасходно изменио, а са њиме бива измењена и перцепција. Женско и женски глас у роману јесте глас откривене другости, али је и култура другога,

његовог идентитета и обзнањује могуће и постојеће каноне (UGREŠIĆ 2000: 120).

„Радије бирам да будем непријатељ свог срца него роб његових избора. Зато откривам да ми је стало, робујем или остајем сучељен са заљубљеношћу, и тако сучељен простирем се ницице пред сваким власником отвореног, прозорљивог и превише осетљивог срца, препуштајући му бол који бих најрадије присвојио као свој” (GOCIĆ 2014: 30).

Фрагментарним говором поводом осећајног дела свог бића, јунак разоткрива дискурс женског са којим је у сукобу јер је предодређен патријархалним поимањима света и живота, а са којим тек треба да се измири и да га спозна као део своје личности. И сам роман, посредством оваквих наративних могућности које су се у роману отвориле, представља другост у односу на канонско и наративност других романа унутар којих је женски глас онемогућен, иако је буђење аниме можда и наслућено. Фрагментарним говором писац означава поднебље о коме проговарају јунаци и јунакиње (MITIĆ, TODOROVIĆ 2017: 224). Помоћу фрагментарног, па и неуправног говора разоткрива се другост једног дискурса у односу на други – дискурс Истока насупрот дискурсу Запада. Другост Тајланда се фрагментарним говором највише и обзнањује, али је и приказ самог тог поднебља (MITIĆ, TODOROVIĆ 2017: 224). Тако је дискурс љубавне приче и дискурс потраге за идентитетом смештен унутар фрагментарног говора и дискурса културе Другог, али и дискурса Тајланда и Истока.

3. Индивидуа и Исток

Главни јунак и наратор романа је индивидуа, али, упознајући културу и живот Тајланда, увиђа како изгледа заједница у складу са природом са којом се изнова повезује, обнавља пређашње раскинуте везе са природом чији су расцеп проузроковали култура и културни обрасци који искључују природу и успоставља свој идентитет. Обожавајући природу и стапајући се с њом, појединац у себи проналази осећање припадности и сопствени идентитет постајући једно са природом (FROM 2019: 43). Почине да се враћа праисконском, извору, својој есенцији коју је изгубио, пребивајући у другом простору и култури, где је тај део изгубио и потиснуо јер је култура Запада заправо култура потискивања и расцепљења, тј. отцепљености од своје личности и праве природе као немогућности да се она поново освоји и задобије. Човек Запада не постоји пасивно, живи сопствени живот, али је зато изгубио првобитно јединство с природом, себе и своје ЈА развија у зависности од тога у којој мери је изашао из племена, колико се сам процес индивидуализације развио (FROM 2019: 51). Насупрот томе, човек Истока јесте човек колектива, не разликује се од других и признају га као обичног човека (FROM 2019: 52). Личност јунака Тајланђани не поништавају, што можемо увидети на примеру породице која поштује избор жене и прихвата другачијост без осуђивања и маргинализовања. Тако је пишчев одлазак на Исток и отискивање у непознато својеврстан искорак у жељи да спозна себе, да себе пронађе и да се са собом сједини. То је, такође, потрага за сопственим идентитетом и цивилизацијски тренутак – тренутак коначног духовног

раста услед открића свог изгубљеног дела личности и прихватање њега као таквог унутар једне другачије културе и цивилизације.

С друге стране, јавља се и проблем отуђења јер личност себе доживљава као страном биће, али исто тако постоји опасност да њега свет посматра као другог, тј. другачијег од света и културног калупа. Личност себе не доживљава као део центра, већ као део искуства маргине света. Отуђена личност, напомиње Фром (2019: 90), себе доживљава као оно чиме господаре последице којима се покорава. Управо је то случај и са наратором који је роб сопствених мисли и илузија јер их унутар њега производе различити културни обрасци. Поставља се питање о томе може ли се јаз између Истока и Запада пренебрегнути или је то јаз кога разлике додатно продубљују. Јунак романа *Таи* жели управо да изгради идеалног себе тако да се уклапа у обрасце културе којој припада, али заправо схвата да он робује тој култури и да га она чини дубоко несрећним и незадовољним.

„Изгледа да је, упркос неумољивим чињеницама, будући да ме је одвратила од смрти, љубав икад тријумфовала на један ненаметљив и немелодраматски начин, љубав у апсолутно несебичном, негоистичном и неромантичном смислу те речи, љубав у свом религиозном постаменту” (GOCIĆ 2014: 252, 253).

У непосредном додиру са новим светом слободе и смеха – са Тајланом, идентитет јунака успоставља се сасвим опозитно у односу на културу из које је потекао, а потрага за сопством подразумева превазилажење културних стереотипа произашлих из европског поимања света и мишљења (HAMOVIĆ 2015: 272). Његови идеали нису у складу са идеалима културе, напротив, култура табуизира многе кључне факторе и задовољства човека како би остао у домену културних идеала. То би значило држати се лепоте, чистоће и реда који представљају идеале, а заправо су захтеви културе (FROJD 1984: 298). Основа за препород јунака потиче од познанства са једном женом која самим својим постојањем у њему покреће до сада непознате силе (HAMOVIĆ 2015: 274). То даље води ка разматрању архетипа жене и мајке, али и ка феномену аниме коју на путовању и приликом боравка на Тајланду разоткрива. Жена у коју се заљубљује, *Lady Thai*, постаје објект његове жеље и њу не именује, нити јој је у роману дато да проговори (RADIN SABADOŠ 2019: 106)³. Она је другост у односу на културу и колонијализам коме ова жена измиче.

„Деловала је озбиљно, стидљиво и врло интровертно, приватно и врло удато, нимало отворено за случајна познанства [...] Нисам хтео да је прекидам у њеним мислима, у њеној самодовољности, њеном домородачком тиховању. Био је то њен свет, о чијим правилима нисам знао ништа” (GOCIĆ 2014: 16).

У Гоцићевом роману сам наратор смешта жену у домен божанстава, митских богиња са Тајланда, она би по својим својствима одговарала богињи љубави и плодности, као и архетипу Мајке Земље као хранитељица и заштитница од свију зала и недаћа. Међутим, роман *Таи* разоткрива шта значи бити изван идеала културе, што га чини вишеструко корисним – разоткрива човека који се нашао изван кул-

3 „The subsequent “relationship” develops in a manner which emphatically foregrounds dualism: the opposition between the protagonist/ narrator modeled after a colonial matrix of male travelers, and the object of his desire he claims to fall in love with, whom he labels Lady Thai but never names nor allows her to speak.”

турних образаца Европе и закорачио у културне обрасце Истока, у кодове које тек треба да одгонетне и рашчита, а чија ће му се значења у тој потрази и сама отварати. Почевши од речи *Tai* која значи смирење, слободу и унутрашњи мир, свест о овде и сада тренутака и живота, роман нам сведочи о томе да је источњачка филозофија другачија од западњачке. Јунак почиње да осећа свет кроз категорију *intermundi* (међусветова), налази се у преломним годинама, у кризи средњих година, што је време распадања човекових дотадашњих представа о себи и тежња да спозна себе, да досегне виши ниво духовног развитка, да пронађе спокој и смисао сопственог постојања (НАМОВИЋ 2015: 275). Зато је путовање које наратор предузима нужно јер криза и незадовољство казују да се нешто поводом тога мора учинити. Појам *intermundi* треба да уједини све човекове жеље и тежње, идеале и слободе и управо у том простору између налази се уцеловљење са собом, средина између крајности два света – Истока и Запада.

Релација Исток–Запад подједнако је битна као и релација добра и зла, као и друге супротности које се сустичу у човеку. На том сукобу почива човек, а он прве хришћане и води да ишчекују скори крај овог света, а будисте по Јунговим речима (1996: 90) да одбаце све земаљске жеље и тежње. Такође је и релација Европа–Оријент изузетно важна за сам роман, јер истиче битне аспекте те разлике, указујући на проблем и погрешку перцепције. Европејски дух увек се заснива на тежњи ка поређењу са другим културама и њиховом ниподаштавању зарад истицања супериорности над онима које декларише као Други. Гоцић истиче битне разлике, а исто тако роман даје простора за другачија поимања Оријента који, проговарајући из домена искуствености, умногоме отварају другачију перспективу у односу на ону на коју је европски човек навикао. Оријент се најчешће сагледава као потчињен, окупиран, контролисан и стављен на располагање Западу (SAID 2008: 51, 52). Овде се Оријент може сагледати као Други, претећи, претећа другачијост која жели да узурпира и преузме моћ коју Запад има. Оријент јесте Други и претећи, али исто тако показује и своју сложеност у поимању других култура и цивилизација, док Европа своја схватања Оријента представља као догматска и канонска, јер посредством ауторитета све ове представе на свој начин постају валидне и легитимне. Опасност Истока и оријенталног дискурса лежи у егзотичној тајновитости и загонетности, он се као такав не може освојити, над њиме се не може успоставити контрола, те га Запад декларише као несхватљивог Другог који прети и узнемирава (BURŽINJSKA, MARKOVSKI 2009: 607). С друге стране, Европа разоткрива свој порив да ту другачијост коју Оријент са собом носи придобије и култивише, жели да је смести у културни образац, да је тако дефинише како она више не би била претећа другост, већ освојена и култивисана, покорена творевина западне културе. Оријентализам је, по Саидовим речима (2008: 11), западни стил доминације реструктурисања и поседовања власти над Оријентом.

„У том погледу, то је фигура декаденције, фигура Запада, фигура охлађености. У источњачким причама нема флерта, само кобних љубави. Источњачки поглед се не троши: он остаје истог интензитета, интересовања и предавања, тако да мора да се прекине, скрене, одврати пре него што постане прекасно” (ГОЦИЋ 2014: 19).

Запад подразумева декаденцију, отуђеност од себе и од света, насупрот источњачкој заједници, топлини, љубави, емоционалности и далекосежности, све претходно побројано представља опозите унутар двају филозофија. Источњачки поглед иде даље од западњачког, не ограничава се на културне обрасце и стереотипе изван којих западњачки поглед даље не сеже, за разлику од источњачког који је поглед на емпатију, заједништво, духовни живот и суштину бића.

„Није дакле економски бум, није технолошки рај, није нови извор енергије, није бекство у виртуелни свет решење – то су искушења с којима се Запад ипак успешно носи – али не носи се с питањима срца, с питањима душе, с нашим све акутнијим духовним мањком” (ГОСИЋ 2014: 225).

Питања Запада су умногоме другачија: тичу се политике, економије, друштва и друштвеног уређења, док суштинска питања бића, духовности, душе запоставља и оставља по страни, потискује. Услед технолошког и економског успона и напредовања погледи на живот и свет су се значајно изменили, што је за последицу имало скрајнутост пређашње споменутих питања која се тичу духовности, заједнице и емоционалности.

С друге стране, роман *Tau* помера и мења пређашње успостављену перспективу, предочавајући нам да се Оријент ипак опире и бори против таквог разумевања Запада, тј. да постојање другог и другачијег света сведоче о томе да борба и даље траје, ниједног тренутка се не покорављајући Западу и његовим схватањима. Али, упркос томе, та поимања на Западу и даље постоје, јер су културни обрасци Запада веома јаки, утиснути у културу и у сваком појединцу су изузетно присутни и укорењени чак и предодређујући.

„Човек највише ужива кад се нечему препусти. Просто не можемо себи да дозволимо да се нечему истински препустимо: особи, физичком задовољству, времену, страсти, патњи, чак ни раду” (ГОСИЋ 2014: 66).

Човек Запада не може да приушти себи препуштање, спонтаност, има потребу да свиме манипулише, да све држи под контролом, али му ствари непрестано измичу пред очима у покушају да их обузда и то га управо и чини веома несрећним. Културна моћ Запада је толика да обликује и управља мишљењем људи, те не чуди што је велики број истомишљеника који врло лако усвајају културне обрасце и мишљења. Оријентализам је нешто посве другачије од онога како га Европа и европски човек перципирају, а то се у Гоцићевом роману и уочава јер је аутор јасно дао назнаке, указао на раскорак који постоје и дао могућност Тајланду, као недовољно истраженој земљи, да проговори о себи и покаже какве заблуде на Западу постоје. Приклањајући се питању срца и осећајности, јунак нам показује да се у односу на човека са почетка романа преобразио, духовно уздигао, измирио са самим собом и уцеловио као личност. Такође, одабрао је филозофију другачију од оне европске и онеспокојаваће културе, да би унутар другачијег културног модела матријархата и матрифокалног друштвеног уређења пронашао мир и склад са собом, али и са светом око себе и постао део заједнице.

„Начин да издржимо стапање с празнином јесте бирање пута срца. Преузимајући

на себе све бреме, наше ће нас властито срце заштитити, помоћи преко искушења и тегоба. Буди хитар да заволиш. Делај с љубазношћу и са осећањем и имаћеш благослов. И молим те, путуј довољно далеко да на том путу добациш и до мене” (GOSIĆ 2014: 271).

Цитат који је аутор превео за потребе романа представља наговештај одабира који је сам јунак начинио, а догађаји који ће уследити до завршетка романа представљају примену научене и усвојене тајландске филозофије. Гоцић је у свом роману разоткрио другости у односу на културне обрасце, те и отворио читаоце за нова искуства и другачија разумевања као она која измичу догматизму, показао како се и у тој другости може опстати и да је та другост спремна да пригрли и заштити онога ко се према њој отвори.

4. Закључак

Представљајући и образлажући концепције Другог, уочена је слојевитост те другости која прожима читав Гоцићев роман на различитим нивоима и тиче се како полности, тј. спознаје другости унутар себе самог, тако и другости простора у коме се борави, затим другости у културолошком смислу која подразумева и другост имагологије. Гоцићев роман је и сам окретање ка том Другом, његов значај је у томе што својим наративним стратегијама даје простора да се та другост обзнани и проговори о себи. То се чини на начин који искључује културолошке обрасце управо у жељи да се посредством искуственог укаже на једну недовољно истражену културу која није била у фокусу интересовања људи, посебно не оних са Запада. Посебна пажња сада се усмерава на маргину, на скрајнуте личности и културе како би им се дао глас и омогућило да проговоре изван устаљених образаца који намећу свој начин мишљења, разумевања и доживљавања стварности. Роман *Tau* постаје дискурс оријенталног, тајландског, од тренутка када се његов главни јунак и наратор отвори према Оријенту и источњачком поимању живота и света, не покушавајући да му се опири и да га контролише, већ да прихвати филозофију и начин живота коју она са собом носи. Дискурс оријенталног јесте дискурс заједништва, мира, хармоније са собом и другима, склада са природом, емоционалног, потпуног живота у коме је пробуђена свест о овде и сада. Дискурс оријенталног подразумева и матријархат и матрифокалност друштва као места где је смештен женски принцип као другост која опстаје, упркос постојању и превладавању патријархалности и патријархалног друштвеног уређења присутног и укоренењеног у бројним културама. Главни јунак и наратор у роману јесте човек који води егзилантски живот у покушају да пронађе свој идентитет и да као личност постане целовит чиме би превазишао кризу средњих година, незадовољство и празнину. Мотив путовања и потраге јесу неке од кључних тачака овог романа управо зато што подразумевају више нивоа: духовни, емоционални, идентитетски, егзилантски, социјални. Отискивање на Исток, на Тајланд, јесте сусрет са самим собом, али и са анимом, са женским принципом, са Великом Мајком (Мајком Земљом) која штити све оне који су јој благонаклони или је замоле за помоћ. Приклањајући се женском принципу, јунак показује да је пронашао део себе, што показују другачија перспектива и перцепција које доприносе томе

да буде испуњен, задовољан и прихваћен у заједници. На основу свих разматрања и приказа другости, закључујемо да је она веома присутна и свепрожимајућа, али и да се мора сагледавати са различитих аспеката како би се разумела у својој целости као оној која и у самом роману постоји као таква.

Цитирана литература

- AHMETAGIĆ 2018: AHMETAGIĆ, Jasmina. „Teorijsko-metodološke pretpostavke imagologije i njeno preoblikovanje”, u: *Baština*, sv. 44, Priština-Leposavić: Institut za srpsku kulturu, 13–24, 2018.
- ARSENIJEVIĆ MITRIĆ, Jelena, *Terra amata vs. Terra nullius: diskurs o (post)kolonijalizmu u delima B. Vongara i Ž. M. G. le Klezioa*, Kragujevac: Filološko-umetnički fakultet, 2016.
[orig.] АРСЕНИЈЕВИЋ МИТРИЋ, Јелена, *Terra amata vs. Terra nullius: дискурс о (пост)колонијализму у делима Б. Вонгара и Ж. М. Г. ле Клезиоа*, Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет, 2016.
- BAHOFEN 1990: BAHOFEN, Johan Jakob, *Matrijarhat*, Sremski Karlovci: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, 1990.
- BURŽINJSKA, MARKOVSKI 2009: BURŽINSKA, Ana i MARKOVSKI, Mihal Pavel, *Književne teorije XX veka*, Beograd: Službeni glasnik, 2009.
- JUNG, Karl Gustav, *Čovek i njegovi simboli*, Beograd: Narodna knjiga – Alfa, 1996.
[orig.] ЈУНГ, Карл Густав, *Човек и његови симболи*, Београд: Народна књига – Алфа, 1996.
- JUNG 2003: JUNG, Karl Gustav, *Arhetipovi i kolektivno nesvesno, Izabrana dela Karla Gustava Junga, četvrta knjiga, peti tom*, Beograd: Atos, 2003.
- LIVERSEJDŽ 2010: LIVERSEJDŽ, Toni, *Velika boginja: o ženskim figurama tokom 25.000 godina*, Beograd: Arhipelag, 2010.
- MITIĆ, TODOROVIĆ 2017: MITIĆ, Z. Ivana, TODOROVIĆ, D. Stefan, „Tipovi tuđeg govora u romanu ‘Tai’ Gorana Gocića”, u: *Philologia mediana: Godišnjak za srpsku i komparativnu književnost*, vol. 9, No. 9, Niš: Filozofski fakultet; Arz libri, 215–229, 2017.
[orig.] МИТИЋ З. Ивана, ТОДОРОВИЋ, Д. Стефан, „Типови туђег говора у роману ‘Таи’ Горана Гоцића”, у: *Philologia Mediana: Годишњак за српску и компаративну књижевност*, vol. 9, No. 9, Ниш: Филозофски факултет; Arz libri, 215–229, 2017.
- NOJMAN 2015: NOJMAN, Erih, *Velika Majka: Fenomenologija ženskih oblika nesvesnog*, Beograd: Fedon, 2015.
- RADIN SABADOŠ 2019: RADIN SABADOŠ, Mirna, „Narcissus taking selfie – post-socialist literary representation of “whiteness“ in the Balkans”, u: *World literature studies*, Bratislava: Institute of World Literature, Slovak Academy of Sciences, issue 4, vol. 11, 97–110, 2019.
- SAID 2008: SAID, Edvard, *Orijentalizam*, drugo izdanje, Beograd: Biblioteka XX vek, 2008.
- UGREŠIĆ 2000: UGREŠIĆ, Dubravka, „Biti izvan, intervju vodila Ana Ristović”, u: *Reč*, 60/5, 111–122, <https://www.yumpu.com/xx/document/view/12445036/bitizvan-dubravka-ugresic>, 14. 4. 2022.
- FROJD 1984: FROJD, Sigmund, *Iz kulture i umetnosti*, Novi Sad: Matica srpska, 1984.
- FROM 2019: FROM, Erih, *Zdravo društvo*, Beograd: Kosmos izdavaštvo, Podgorica: Nova knjiga.
- HAMOVIĆ, Valentina. „Između svetova – roman ‘Tai’ Gorana Gocića”, u: *Studia Slavica*, XIX, z. 2, Opole: Uniwersytet Opolski, 269–276, 2015.
[orig.] ХАМОВИЋ, Валентина, „Између светова – роман Таи Горана Гоцића”, у: *Studia Slavica*, XIX, z. 2, Opole: Uniwersytet Opolski, 269–276, 2015.
- HAĆION 1996: HAĆION, Linda, *Poetika postmodernizma: istorija, teorija, fikcija*, Novi Sad:

Svetovi.

Извори

GOCIĆ 2014: GOCIĆ, Goran, *Tai*, Beograd: Geopoetika, 2014.

Milica A. Kandić

THE IMAGE OF THE OTHER IN GORAN GOCIĆ'S NOVEL *TAI*

In this paper, we deal with the concepts of the Other in Goran Gocić's novel *Tai*. This concept covers observations regarding the Orient as the Other in relation to Europe, and matriarchy and the matrifocal social order versus patriarchy and the patriarchal order, the anima as the Other within the man in relation to the woman and the man who does not comprehend his anime. This discourse on Otherness also includes observations regarding imagology and the ideas it constitutes, which are present in the novel as revelations for Western European understanding of the world and life. Through imagology, we will see how cultural patterns can predetermine the life of an individual in the West, determine the notions that an individual will have regarding a concept, which is the case with the image of the East and the Orient in the novel itself. The aim of this paper is to emphasize this otherness, to explain and expose it, to indicate a new perspective in understanding and perceiving the East, but also to show that the novel confronts all the prejudices of the West and portrays the East beyond the stereotypes and dogmas of cultural patterns.

Keywords: The Orient, East, West, anima, *Tai*, novel, imagology, matriarchy, patriarchy, otherness.